

много по-малко отъ сега), слѣдъ като направихъ опитване да изобража безнадѣжното безсилие на отоманското правителство и да укажа, че дѣйствителни мѣрки за възнаграждение или обеспечение са възможни само, ако се даде самоуправление на възвълновани ти области, азъ изразихъ убѣждение, че тая цѣль може да се получи съвмѣстимо съ «цѣлостъта» на Турция. Първий министръ, който слѣдъ мене стѣпи въ разискованията, направи ми честь да се спрѣ на тая частъ отъ моето слово и каза, че азъ съвѣтовамъ въстановлението на *statu quo*; на това азъ прѣзъ масата забѣлѣжихъ «не *statu quo*, а териториялна цѣлостъ». Първий министръ бърже отговори, че въ същностъ териториялна цѣлостъ значи именно *statu quo*. Нъ териториялна цѣлостъ означава удържане на номиналното върховенство, което е нужно за отстранение на чуждеземни претенции, а *statu quo* означава съхранение на турската административна властъ въ Босна, Херцеговина и България. Териториялната цѣлостъ отстранява чужди държави, а «*statu quo*» отстранява жителите на страната и прѣдава всичко (страховамъ се) на Турци съ тѣхните въздушни общности, неосъществими реформи, свирѣщи страсти и постоянни груби и неизлечими произволи. И така послѣдното указание на английската политика е: въстановлението на *statu quo*. Нека снемемъ отъ тая фраза нейната учена покривка, която нѣкак си скрива нейната хубостъ. Тя значи: «бъдете, както сте били». Тя означава възобновлението на същити форми и същити удобства, което на редътъ си значи, че при прѣвий случай ще се яветъ същити злоупотребления и същити прѣстъпления. Азъ съмъ убѣденъ, че такъво рѣшение на правителството не е безвъзвратно; нъ то може да бъде измѣнено само тогава, когато приемамъ за ръководители опитносттата, при ясно то и разумно дѣйствие на общественното мнѣние. Никой така добръ не разбира цѣлата сила и тежестъ на това мнѣние, колкото първий министръ; а также и на каква стѣпенъ въ развитието на общественното мнѣние става невъзможно да му се противеть.